

Ordinari de Girona

Josep M. Marquès - Francesc Feliu,
Ordinari [Ritual] de Girona 1502, Diputació de Girona - Universitat de Girona, Girona 2006.

El gran erudit i arxiver Dr. Josep M. Marquès i el Dr. Francesc Feliu, professor de la Universitat de Girona, acaben de publicar un llibre que

constitueix un gran tresor cultural: l'*Ordinari de Girona de 1502*. Es tracta de l'edició i estudi d'un llibre imprès del qual es coneix un sol exemplar, i precisament un exemplar que no és accessible als investigadors –en realitat se n'ha perdut la pista– i que pertanyia a la biblioteca del Sr. Pau Font de Reus. El Dr. Miquel dels Sants Gros el va poder fotografiar en la dècada dels anys cinquanta del segle passat i ara, gràcies al bon treball de Marquès i Feliu, és a disposició de totes les persones cultes.

El treball de Josep M. Marquès ha estat gairebé detectivesc: ha hagut de treballar damunt una sèrie de fotografies en blanc i negre d'un original que sembla que va ser bastant maltractat ja en origen i apte per a imaginar aventures novel·lesques. L'impressor Rosenbach treballava a Perpinyà i els originals que rebia de Girona devien ser poc acurats o bé l'impressor va haver d'interrompre la composició de l'obra i després la prengué sense tenir davant la part ja composta.

El *Ritual* és escrit majoritàriament en llatí i conté els ritus següents: benedicció de la sal i l'aigua, bateig, matrimoni, extremunció, comunió i viàtic, pregàries de la trona, benediccions, petit catecisme i ritus exequials. Tot plegat constitueix una bona imatge d'un món que ritualitzava la vida en els seus moments més significatius, des del naixement fins a la mort.

Aquest llibre gironí de l'època del bressol de la impremta –tot i que fonamentalment és escrit en llatí– ens ofereix una colla de testimonis preciosos de la llengua catalana d'aquest moment, que són estudiats amb enorme competència en l'estudi introductor del professor Feliu. Les parts catalanes més extenses del *Ritual* de 1502 apareixen en les «pregàries de la trona», que inclouen l'anunci de les principals festes de l'any litúrgic, i en la pràctica del viàtic; però també apareixen formes catalanes en les parts dialogades del sagrament del matrimoni.

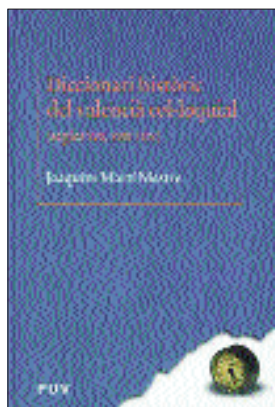
La llengua catalana de 1502 que apareix en aquest ritual ofereix notables sorpreses als estu-

diosos de la llengua catalana antiga. Hi trobem restes de flexió nominal, com ara els nominatius arcaics *Déus*, *Sényer* i *mossènyer*, o l'ús de la partícula afirmativa *hoc 'sí'* –que ha donat el nom de la llengua occitana– per a expressar el consentiment matrimonial! Són testimonis preciosos d'un mapa lingüístic fascinant que aflora en aquests vells textos.

Qualsevol persona interessada en l'estudi de la història de la nostra llengua podrà espigolar veritables tresors en aquest llibre antic: *Vosaltres, senyors e dones* –en el sentit del llatí clàssic DOMINA 'dama, senyora'–; *que féu tornar de aygua vi; bon prous fassa* 'que faci bon profit'. Podríem multiplicar els testimonis de fenòmens lingüístics realment singulars que de ben segur constituïran un veritable banquet de menges saboroses per a la *bona gent* (per usar una manera de dir d'aquest text antic) interessada en la fascinant història de la llengua catalana. ♦

JOAN FERRER
Professor de Filologia
de la Universitat de Girona

Diccionari històric

JOAQUIM MARTÍ MESTRE, **Diccionari històric del valencià col·loquial (segles XVII, XVIII i XIX)**, Universitat de València,

El professor Joaquim Martí Mestre acaba de publicar un diccionari important i necessari: el lèxic col·loquial valencià dels segles XVII, XVIII i XIX. El treball, pulcrament edi-

tat per la prestigiosa editorial de la Universitat de València, presenta un despullament amb criteri lexicogràfic i dialectològic de la literatura de vocació popular dels segles XVIII-XIX: teatre, col·loquis, premsa satírica, llibrets de falla i poesia i prosa popular i festiva. Les fonts documentals que J. Martí Mestre ha buidat són realment impressionants: la llista bibliogràfica omple 28 pàgines amb materials que van des de finals del segle XVIII fins al segle XX. El gruix fonamental d'obres pertany al segle XIX i els autors més prolífics són Eduard Escalante i Josep Bernat i Baldoví.

El professor Joaquim Martí Mestre ha observat que els grans diccionaris històrics catalans –Alcover-Moll i Coromines– a penes tenen en compte la documentació valenciana d'aquests segles. El DCVB i el DECat depenen fonamentalment de diccionaris valencians del XIX (Escrig, Escrig-Llombart i Martí Gadea) i sovint es malfien de la informació que aquestes obres aporten. El treball crític que fa aquest diccionari és molt im-

portant, perquè en els mots de registre popular hi afloren materials lingüístics tradicionals o processos metafòrics, metonímics o de derivació de gran interès aplicats a lèxic. Així, per exemple, Joaquim Martí Mestre recull el mot *baladronada* 'jactància exagerada', i en dona els exemples següents: «Pos ells diu que s'alabaren / de que habien de tornar / dins dos mesos. Y, per cert, / de que un gavach capità / esta gran *baladronada* / al seu patró li tirà», «y no chistar / ni tirar *baladronades*», «*Baladronaes* de què-m ric, / promeses que a totes fas». Es tracta d'un mot no recollit en el DIEC ni en el DECat i no documentat prèviament. Un altre exemple: *lavativa* 'pallissa, derrota contundent'. «Y digues-me, así en València, / don Jusep Caro què tal? / Mira quina *labativa* / ara a Suchet li ha pegat.» Es tracta, doncs, d'una accepció no recollida en cap diccionari. El significat és metafòric i ve motivat per la idea d'una acció molesta efectuada sobre algú, a imatge d'aquest antic sistema de purgar.

El *Diccionari històric del valencià col·loquial* recull un conjunt de materials lingüístics de gran interès, tractats –des d'un punt de vista lexicogràfic i lingüístic– d'una manera modèlica pel professor J. Martí Mestre. Cal notar la precisió que fa l'autor en la «Introducció» del seu llibre: «Encara que el valencià és el nostre principal objecte d'estudi, no oblidem de cap manera la perspectiva global de la llengua. De fet, bona part d'aquest cabal lèxic col·loquial es troba igualment en altres dialectes catalans, sobretot en els occidentals, a més dels mots i accepcions que tenen un abast lingüístic general en l'àmbit col·loquial.»

Aquest *Diccionari històric del valencià col·loquial*, a més de fornir-nos un riquíssim bagatge de saber lingüístic, ens permetrà de passar molt bones estones, perquè la llengua popular que hi és magníficament estudiada té una tendència innata a l'humor i a la jocositat. ♦

JOAN FERRER
Professor de Filologia
de la Universitat de Girona